

/+DAn...+A/ Yapısına İlişkin

Gülsel Sev*

Türkçede hangi fiillerin hangi tamlayıcılarla kullanıldıkları konusu Türk dilinin önemle üzerinde durulması gereken konularındandır. Mevcut gramer kitaplarına baktığımızda fiil-tamlayıcı ilişkisini esas alan tek sınıflandırmanın geçişli fiil - geçişsiz fiil sınıflandırması olduğunu görürüz.¹ Dolayısıyla tamlayıcıyla ne anlatılmak istendiği, hangi hâldeki isimlerin tamlayıcı olarak kabul edilmesi gerektiği de belirsizdir.²

Bu sebeple, önce, tamlayıcı, tamlayıcı fiil, tamlayıcısız fiil terimlerine açıklık getirelim:

Gramerlerimizde, dil bilgisi ve dil bilimi sözlüklerinde tamlayıcı terimiyle ilgili net ve açıklayıcı bilgiye rastlanamamıştır. Dildciler, tamlayıcı terimi yerine tümleç terimini kullanmışlardır.

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi

¹ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Leylâ Karahan, "Fiil - Tamlayıcı İlişkisi Üzerine", *Türk Dili*, S.549, Eylül 1997, s.209-213. Leylâ Karahan, Kaşgarlı Mahmut'tan günümüze kadar ulaşan gramer kitaplarında fiillerin "geçişlilik"-"geçişsizlik" sınıflandırmasının bulunduğunu ancak "geçişlilik", "geçişsizlik" kavramlarının sınırlarının net olarak çizilemediğini belirtir. Gerçekten bazı dildciler, yalnızca Ø, +I eklerini isteyen fiilleri geçişli saymışlar, bazıları ise +A, +DAn ve +IA eklerini alan fiilleri de geçişlilik kapsamında değerlendirmişlerdir. Karahan, fiillerin geçişlilik-geçişsizlik sınıflandırması dışında, tamlayıcı-tamlayıcısız sınıflandırmalarının da yapılabileceğini belirtir.

² Konu ile ilgili kayda değer ilk çalışma Tahir Kahraman tarafından yapılmıştır. Çalışmada Türkçedeki hangi fiillerin hangi durum ekli tamlayıcılarla kullanıldıkları tespit edilmiştir. Kahraman tamlayıcı olarak; +Ø, +i, +e, +de, +den, +le, +siz eklerini alır. bkz. Tahir Kahraman, *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, TDK. Yayınları, Ank. 1996. Tarafımızdan yapılan diğer çalışmada ise 2001 adet "etmek" ile kurulan birleşik fiilin tamlayıcıları tespit edilmiştir. Biz, /+Ø/, /+I/, /+A/, /DA/, /DAn/, /+IA/ ekli kelime ve kelimeleri tamlayıcı olarak belirledik. bkz. Gülsel Sev, *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, TDK. Yayınları, Ankara 2002.

Dilbilim Terimleri Sözlüğünde, “Fiil Tümleci” başlığı altında fiilin anlamını tamamlayan isim şeklinde tümleçler ikiye ayrılmıştır. 1.Asıl tümleç (direct) veya nesne (object) 2. Yardımcı Tümleç a.Özneli Tümleç b. Nesneli Tümleç.³

T. N. Gencan, Dilbilgisi kitabında ‘yüklemi tümleyen ya da pekiştiren sözcüklere “tümleç” denir der ve tümleçleri, 1.Düz tümleç (nesne), 2.Dolaylı Tümleçler 3. Edat Tümleçleri, 4.Zarf Tümleçleri olmak üzere dört kısımda değerlendirir.⁴

V. Hatiboğlu, tümleci, genellikle eylemin anlamını çeşitli yönlerden tümleyen ve herhangi bir ad durumunda bulunan ya da ilgeç alan ad veya tamlama şeklinde tanımlar. Hatiboğlu, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve edat tümlecini, tümleç olarak değerlendirir.⁵

B. Vardar yönetiminde hazırlanan Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü’ nde de tümleç terimi, “...yüklemin anlamını çeşitli açılardan bütünlükten, belirginleştirmek ya da pekiştirmek amacıyla kullanılan sözcük ya da dizin.” şeklinde tanımlanır.⁶ Ancak, “...sözcük kavrama ve anlama başvurulmasını eleştiren dil bilim akımlarının tümleç yerine yayılım, tümleyen terimlerini kullandıkları belirtilir.⁷

Z. Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü’nde, tümleci; cümle içindeki yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan öğelere verilen addır, diye tanımlar. Tümleç kategorisine nesne, dolaylı

³ bkz. **Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yayınları, Ank.1949, s.82.

⁴ T.N.Gencan, **Dilbilgisi**, İst.1966, s.73.

⁵ V. Hatiboğlu, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, A:Ü. DTCF. Yayınları, Ank. 1978, s.120.

⁶ B. Vardar yönetiminde, **Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yayınları, Ank.1980, s.147.

⁷ **Tümleyen**: Bağımsal dil bilgisinde, eylemin belirttiği oluşla ilgili zaman, yer, koşul, neden vb. anlatan belirteç ya da belirteç nitelikli birim ya da birimler bütünü. **Yayılım**: Tümceye eklendiğinde var olan öğelerin işlev ve bağıntılarını değiştirmeyen öğe. B. Vardar, **a.g.e.**, TDK. Yayınları, Ank.1980, s.147, s.162. İki terim de cümlede üstlendikleri görev bakımından, tamlayıcı karşılığı olarak kullanılamaz. Çünkü tanımlara uygun görev alabilecek kelimelerin. cümlede kullanılmaları zorunlu değildir.

tümleç, zarf tümleci edat tümlecini alır.⁸ Korkmaz, eserinde tamlayıcı terimini kullanır, ancak buna tamlayan (tamlamanın birinci ögesi) karşılığını verir.⁹

H. Ediskun, tümleç teriminin sözlükte “tamamlayıcı” anlamına geldiğini belirtir, ancak bu terimi kullanmaz. Ediskun, tümleçleri 1. Nesne 2. Tümleç şeklinde ilk önce ikiye ayırır. Daha sonra tümleçleri a) dolaylı tümleçler b) zarf tümleçleri, c) edat tümleçleri olmak üzere üçe ayırır.¹⁰

Gramercilerimiz arasında Tahsin Banguoğlu, tamlayıcı terimine yer vermiştir. Banguoğlu, “Cümlelerin Üyeleri” başlığı altında şu bilgiyi verir: “...burada bir yargı için gerekli olan iki kavram esas alınmış, oradan hareket eden gramerciler de bunları cümlelerin temel üyeleri (yüklem, özne), öbürlerini hep tamamlayıcı, tamlayıcı tümleç? ve ikincil üyeler saymışlardır.” Banguoğlu’nun tamamlayıcı, tamlayıcı tümleç? diye sözünü ettiği üyeler, nesne (kim, kimi, kime hâlli nesnelere), isimleme (kime, kimde, kimden yer-yön hâlli isimler), zarflama (yapılış bakımından isimlemeye benzeyen, zaman, yer, yön, tarz, miktar bildiren isimlerdir.) olarak gruplandırılır.¹¹

Bize göre, tamlayıcı, fiillerin almak zorunda oldukları hâl ekli (veya eksiz*) unsurlardır. Bu unsurlar, cümlede, nesne (+Ø, +I), yer tamlayıcısı (+A, +DA, +DAn), zarf (+A, +DA, +DAn, +IA) görevlerinde bulunurlar. Hâl ekli ögeye ihtiyaç duyan fiiller tamlayıcılı; hâl ekli ögeye ihtiyaç duymayan, özne ile kullanılan fiiller ise tamlayıcısız fiillerdir. Tamlayıcıların fiille kullanılıp kullanılmayacağını ise, fiilin anlamı belirler.

⁸ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yayınları, Ank.1992, s.152.

⁹ bkz. Zeynep Korkmaz, a.g.e., TDK. Yayınları, Ank.1992, s.146.

¹⁰ H. Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, İst. 1996, s.348-363.

¹¹ bkz. Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK. Yayınları, Ankara 1995, s.524-531.

* Anlatılmak istenen eksiz yükleme hâli /+Ø/’dir.

Bundan hareketle, dilimizde bazı fiiller tamlayıcıya ihtiyaç duymazlar. büyü-, doğ-, çürü-, eri-, yaşa-, öl-, terle-, uza- gibi. Bu fiiller tamlayıcısız fiillerdir ve fiillerin gerçekleşmesi için özne yeterli olmaktadır, herhangi bir hâl ekli ögeye gerek yoktur. (...*bir kimse* doğ-, ...*bir kimse* yaşa-, ...*bir şey* çürü- gibi.)

bık-, bin-, iç-, kov-, küs-, övün-, savaş- üz- gibi fiiller tamlayıcı fiillerdir ve bunların gerçekleşmesi hâl ekli (veya eksiz*) bir unsura yani tamlayıcıya bağlıdır. (bık- ...*bir şeyden* / *kimseden* bık-; bin- ...*bir şeye* bin- gibi). iç- ...*bir şeyi* iç-; övün- ...*bir kimseyle* övün- gibi)

Tamlayıcıyla kullanılan çoğu fiil, tamlayıcılarını öbek hâlinde de alabilir.¹² /+DAn...+A/ tamlayıcısı da bunlardan biridir. Bu yapıda ilk kelime çıkma hâli eki, ikinci kelime yönelme hâli eki olarak çekime girer.

T. Kahraman, /+DAn...+A/ öbekleri için *bir yerden bir yere*, *bir durumdan bir duruma*, *bir zamandan bir zamana* geçişi anlatarak bağlandıkları fiillerin karşıladıkları eylem ve oluşları yer, zaman, durum bakımından tamamlamaktadır, ifadesini ileri sürer.¹³

Türkçede öbeksiz tamlayıcılar içerisinde ikilemelerle en çok /+DAn...+A/ tamlayıcısı kullanılır. Araştırmacılarımızın konu ile ilgili görüşleri de bunu destekler niteliktedir.

E. N. Gökşen “*kulaktan kulağa*”, “*tepeden tırnağa*” deyimlerinde de görülen yapının ikileme ya da ikizlemelerde kullanılarak durum belirteçleri oluşturduğunu ifade eder. *Gönülden gönüle* yol vardır. *Doğrudan doğruya* anlaşalım gibi.¹⁴

O. N. Tuna ise “Türkçede Tekrarlar” isimli makalesinin “zarflarda tekrarlar” başlıklı kısmında konuyu şu şekilde ele alır:

¹² Yayımlanan çalışmamızda öbek hâlinde belirlediğimiz tamlayıcılar şunlardır: /+I...+A/ // /+A...+I/; /+I...+DAn/ // /+DAn...+I/ //; /+I...+IA/ // /+IA...+I/; /+A...Ø/; /+A...+IA/, /+DAn...Ø/; /+DAn...+A/ // /+A...+DAn/.

bkz. Gülsel Sev, a.g.e., TDK. Yayınları, Ankara 2002.

¹³ Tahir Kahraman, a.g.e., TDK. Yayınları, Ankara 1996, s.408.

¹⁴ Enver Naci Gökşen, “Çıkma Durumu (-den) ve Kapsamı”, *Türk Dili*, C.30, S. 279, Aralık 1974, s.973-978.

Fiilin bildirdiği işin kademe kademe yapıldığını gösterenler: Bunlar “bütün” anlamına gelirler. Zarfın birinci parçası ablatif, ikinci parçası datif ekli olup, bazen “bir”, bazen “bir” ve “öbür” ile kullanılırlar.¹⁵

Tuna, bu yapının kullanım yerlerini üç kısımda incelemiştir:

- a. Üye Adları ile Yapılanlar: *ağızdan ağıza* dolaş-, *yürekten yüreğe* ak-
- b. Zaman Bildiren Sözcükler ile Yapılanlar: Bunlar genel olarak azalma, çoğalma; iyileşme, kötüleşme bildiren durumlarda kullanılır. *Yıldan yıla* art-, *günden güne* zenginleş-
- c. Çeşitli Sözcüklerden Yapılanlar: *içten içe* kız-, *açıktan açığa* anlat- gibi.¹⁶

K. Acarlar da birincisi çıkma, ikincisi yönelme durumunda anlamca kalıplaşmış ikizlemelerin, cümlede zarf olarak kullanıldığını belirtir. Acarlar, *inceden inceye* eleştir-, *renkten renge* gir-, *taştan taş* vur- örneklerini verir. Kalıplaşmanın karşıt iki sözcükle de olabileceğini ifade eder. *yerden göğe* hakkı ol-, *tepeden tırnağa* süz- gibi.¹⁷

V. Hatiboğlu ‘Çıkmalı İkileme’ başlığı altında konuyu şöyle değerlendirir:

- a. Aynı Sözcükten Kurulan Çıkmalı İkileme: İki sözcük de çıkma durumunda olabilir. (*ordan burdan* oku-, *arkadan arkadan* konuş- gibi.) İkilemeyi kuran aynı sözcüklerden birincisi çıkma, ikincisi yönelme durumunda olabilir. (*kulaktan kulağa* fısılda-, *derinden derine* çağla-, *inceden inceye* düşün- gibi)
- b. Ayrı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme: İkilemeyi kuran ayrı sözcüklerin her ikisi de çıkma durumuna girmiş

¹⁵ Osman Nedim Tuna, “Türkçede Tekrarlar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.3, S.1-2, İstanbul 1948-49, s.444.

¹⁶ O.N. Tuna, a.g.m., s.444.

¹⁷ K. Acarlar, Çıkma Durumunda (“den” hâlinde) Sözcüklerin Tümcede Türlü Kullanılışları, *Türk Dili*, C.24, S.235, Nisan 1971, s. 34-37.

olabilir. (*dereden tepeden* konuş-, *şundan bundan* tat- gibi). İkilemeyi kuran ayrı sözcüklerin birincisi çıkma, ikincisi yönelme durumunda olabilir. (*iğneden ipliğe* hazırlan-, *tepeden tırnağa* giyin- gibi)¹⁸

H. Ediskun, -den ve -e'li tümleçlerin arka arkaya gelmeleri ile;

- a) Zaman zarfı öbekleri: "O *sabahtan sabaha* geliyor",
- b) Yer zarfı öbekleri: "Kuşlar *dağdan dağa* uçuyorlar",
- c) Durum deyimleri: "Konuşurken *renkten renge* girdi", oluşturduğunu ileri sürer.¹⁹

Yukarıda yazılanlardan anlaşılacağı gibi, gramerciler, ikilemelerde kullanılan /+DAn...+A/ tamlayıcısının cümlede zarflar meydana getirdiğini ileri sürmüşlerdir. Örneklere bakıldığında, tamlayıcının kalıplaşarak deyimleştiği de göze çarpmaktadır.

"Makineyi *inceden inceye* gözden geçirip beğendi, aldı."
(ÖDS)

"Jandarma Zilfo'yu *tepeden tırnağa* (kadar) aradı, sonra içeri bıraktı." (ÖDS) gibi.

Taramalarımız esnasında, daha çok zarflarda kullanıldığı belirtilen /+DAn...+A/ tamlayıcısının, yer tamlayıcısı görevinde bulunduğu örneklerin de az olmadığı görülmüştür.²⁰

"*Kaleden kaleye* şahin uçurdum." (T)

"Geyik *dağdan dağa* atlarken güzel." (S)

"*Babadan oğula* kalan bir meraklır." (TG) gibi.

¹⁸ V. Hatiboğlu, *İkileme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, s.38-39.

¹⁹ H. Ediskun, a.g.e., İst.1996, s.359.

²⁰ Ediskun, *dağdan dağa* kaç-, *evden eve* dolaş- örneklerindeki, yer tamlayıcısı diye nitelendirdiğimiz yapıları yer zarfı olarak değerlendirir. bkz. H. Ediskun, a.g.e., İst. 1996, s.278.

Nitekim V. Hatiboğlu, “İkilemeden dolaylı tümleç” bahsinde, “türlü ad durum eklerini almış bulunan ikilemeler dolaylı tümleç olarak kullanılabilir.” der ve *lâftan lâfa* geçil-, *baştan başa* donan- örneklerini verir.²¹

/+DAn...+A/ tamlayıcısıyla ilgili söyleyebileceğimiz diğer bir husus, tamlayıcının ...*kadar*, ...*dek*, ...*değin* gibi edatlarla kullanılabilmesidir. Yapı, bu şekilde edat grubu da oluşturmaktadır.

“Köyün *yerden göğe* kadar onunla eğlenmekte hakkı var.”
(ÖDS)

“*İğneden ipliğe kadar* babalarından kalan eşyaların listesini yaptılar.” (ÖDS) öneklerinde olduğu gibi.

Ancak, edatlı kullanımların bulunmaması, bizi, edatın görevini fiilin üstlenmesi düşüncesine götürmektedir. Aşağıdaki örneklerde aynı kelimelerden oluşmuş tamlayıcı, hem edatlı, hem edatsız kullanılabilir.

“*Tepeden tırnağa* (dek) titremesin kötü dillerle” (ÖDS)

“Baktım donanmış *tepeden tırnağa* / sen çiçek çiçek elma.” (NC)

L. Karahan, “*derinden derine* ırmaklar çağlar / *uzaktan uzağa* çoban çeşmesi” örneğindeki /+DAn...+A/’lı yapıları, uzaklaşma grubu gibi, kısaltma grubu olarak değerlendirmemekle birlikte çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısaltmış birer kısaltma grubu kabul eder.²²

Gerçekten ikilemelerde kullanılan /+DAn...+A/ tamlayıcısı, bünyesinden bir edatın belki de bir fiilin düşmüş olabileceği hissi uyandırmaktadır. (*ilden* (git-) *ile* (git-); *derinden* (çağla-), *derine* (çağla-) gibi.

Aşağıdaki örnek de, bunu doğrular niteliktedir. Örnekte /+DAn/ ve /+A/ tamlayıcıları arasına “başka” sıfatı girmiş, kullanım orijinallliğini korumuştur.

²¹ V. Hatiboğlu, a.g.e., Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, s.53.

²² L. Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ank.1993, s.44.

“Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini *bir tipten başka bir tipe* kalp eden bir prosestir.” (KD)

Buraya kadar anlatılanlardan şu sonuçları çıkarabiliriz: /+DAn...+A/ yapısı;

1. Aynı sözcüklerle kurulan ikilemelerde kullanılır.
2. Ayrı (karşıt) sözcüklerle kurulan ikilemelerde kullanılır.
3. Çoğunlukla deyimleşmiş olarak kullanılır.
4. Cümlede zarf (çoğunlukla) ve yer tamlayıcısı görevini yerine getirir.²³
5. Edatlarla birlikte kullanılarak edat grupları oluşturur.
6. Tamlayıcılarının arasına *diğer, öbür, başka* gibi kelimeler girebilmektedir. Üstelik bazı kullanımlar, bu tip kelimelerin ya da bir fiilin düşmesi sonucu oluştukları görüntüsünü yansıtmaktadır.

Bu altı madde etrafında, /+DAn...+A/ tamlayıcısının tarihî lehçelerden günümüze nasıl kullanıldığını örneklerle gösterelim:

Uyg. “tonı *bastan adağa* (baştan ayağa) (tegi) kanka iriñne ürgenip...” (SD)

Kar. “*kadaştın kadaşka* (kardeşten kardeşe) asıglar bolur.” (KB)

“kişi *ildin ilke* söz ıdğu bolur.” (KB)

EAT. “Hikāyet hemān ma’ni nite dōne / ’ibāret girūr ise *tondan tona* (giyimden giyime).” (SN)

Hzm. “*kimdin kimge* yalavaç turur?” (KE)

²³ “Onunla *uzaktan uzağa* akrabalığımız var.” örneğinde ikileme sıfat görevinde kullanılmıştır. bkz. K. Acarlar, a.g.m., *Türk Dili*, C.24, S.235, Nisan 1971, s. 37. “Yolda *tepeden turnağa* silâhlı, üç yüz kişiye yakın bir eşkiya ordusunun, kervan üzerine doğru geldiğini gördüler.” (ÖDS) örneğinde ise “silâhlı” sıfatının zarfı olarak kullanılmıştır.

“Kavluhu ta’ālā kökni yaratmışdın soñ ol yaratılğan yerni *maşrıqdın mağrıbgâ* (doğudan batıya) (tegi) keñsü yarlıkadı.” (KE)

Kıp. “*ilden ilge* kildi bizge memleket.” (GT)

Çağ. “*ağşamдын tañga* (akşamdan sabaha) cānı maħzūn / *tañdın ağşamğa* (sabahtan akşama) eşki gül-gün.” (LM)

“Körüp ol hâlin anıñ şāh u destūr / bolup ikkisi *kündin künge* rencür.” (FŞ)

TT. “Anadolu hisarında bir gün geçiren insan, Türk ruhunu, *derinden derine* öğrenir.” (Aİ)

“Aynalar *baştan başa* tenha.” (S)

“Beğenmemekte *yerden göge* (kadar) haklı olabilir.” (ÖDS)

“Ateşten kızaran bir gül arar da / gezer *bağdan bağa* çoban çeşmesi.” (HD)

Görüldüğü gibi, ikilemelerle oluşturulan örneklerde, /+DAn...+A/ tamlayıcısını alan fiiller iki tamlayıcıyı mutlaka bir arada kullanma ihtiyacı duyarlar, ögeler de birbirinden ayrılamazlar. Ancak ögelerin birbirinden ayrılabilirdiği ve cümlede ayrı ayrı yer tamlayıcısı görevinde kullanılan tamlayıcıları isteyen fiiller de bulunmaktadır.²⁴ akset-, çık-, geç-, gel- git-, göç-, in-, koş-, seslen-, sin-, tırman-, yetiş- gibi. Bu fiiller, hem /+DAn/, hem /+A/ tamlayıcısını ayrı cümlelerde, müstakil olarak kullanabilmektedir. Bunun yanında aynı cümle içerisinde de bir arada (/+DAn...+A/ biçiminde) alabilirler.

Bunları görelim:

²⁴ Tahsin Banguoğlu, isim öbekleri başlığı altında *kiñden-kime* hâlleriyle yapılan isim öbeklerine, bir örnekte, birbirinden ayrılabilen ögeye yer vermiştir. *Evinden çarşıya* çıkamaz ol-. Banguoğlu'nun verdiği diğer örnekler ikilemelerle oluşturulmuş tamlayıcılarıdır. bkz Tahsin Banguoğlu, a.g.e., TDK. Yayınları, Ankara 1995, s.508.

akset-:

“O gülüş *kalbime* aksettiği an / duymadım ilk ateşin düştüğünü.” (KGK)

“...Cemil Bey’in *kâh denizden, kâh yandaki pencerelerden* akseden sesini işitmişti.” (HOŞ)

“...*içinden ruhuna* akseden bu sualleri düşünce düşünce zayıf dimağını yordu.” (BL)

çık-: 1. İçeriden dışarıya varmak, gitmek.

2. Bulunduğu yeri bırakıp, başka yere geçmek, taşınmak, ayrılmak. **

“Çıktım sürekli *gurbete*, gezdim diyar diyar. (KGK)

“Gün olur alır başımı giderim / *denizden* yeni çıkmış ağların kokusunda.” (OV)

“*Geniş merdivenden yukarı kata* çıktık. (Ç)

geç-: 1. Bir yerden başka bir yere gitmek. 2. Yol olarak kullanmak.

“*buldukları odaya* geçtim.” (TK)

“İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı / kuşlar geçiyor derken / *yükseklerden* sürü sürü çığlık çığlık.” (OV)

“Ancak bir tek kez lodoslu havada *Büyükada’dan Karaköy’e* geçerken deniz tutmuştu.” (BDG)

gel-: 1. Bir yere gitmek, varmak. 2. İzlemek, takip etmek.

“Gelenekler *arkasından* başkaları geldiği için ve kendilerine ihtiyaç kalmadığı için giderler.” (BŞ)

“Fakat böyle bir iş yapmaya kalksam / doğru *İstanbul’a* gelirim.” (OV)

“Sekiz metrelik küçücük bir tekneyle *ta İngiltere’den bizim kıyılarımıza* gelmişler.” (BDG)

** Farklı anlam, farklı tamlayıcıyla kullanımı gerektirdiği için fiillerin sözü edilen tamlayıcısını kabul eden anlamları verilmiştir. Seslen- ve akset-fiillerinin bütün anlamları, aynı tamlayıcıları istediği için, fiillerin anlamlarını yazmaya gerek duyulmamıştır.

git-: 1. Bir yere doğru yönelmek. 2. Bir yerden ayrılmak.
3. Çıkmak, ulaşmak.

“Ala gözlüm ben *bu ilden* gidersem / zülfü perişanım kal
melül melül” (Krc.)

“*Doğrulduğumuz ufka* giderken sevdalı yüzüşlerle,
yunuslar yol gösteriyordu.” (KGK)

“Gidiyordum gurbeti gönlümde duya duya / *Ulukışla*
yolundan Orta Anadolu'ya” (HD)

seslen-

“*Bu sahillerin* seslenir *her yerinden* / hazin günlerin
derbeder musıkîsi.” (KGK)

“Kuşlar *çiçeklere* sesleniyordu.” (YS)

“Efe *dağdan köye* (doğru) seslenir.” (YS)

Örnek cümlelerdeki /+DAn...+A/'lı yapılar cümlede yer
tamlayıcısı görevindedir ve tamlayıcılar birbirinden ayrı da
düşünülebilir. Ancak her bir tamlayıcının farklı cümlelerde tek başına
kullanılabilmesi ve tamlayıcıların bir arada da bulunan örneklerine
rastlanması, bizi, ögelerin öbekleşmiş olabileceği düşüncesine
götürmektedir.

Sonuç olarak; biz bu yapıların da tıpkı ikilemelerle
oluşturulan tamlayıcılarda olduğu gibi /+DAn...+A/ öbekleşmiş
tamlayıcı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyor, bu
şekilde fiil-tamlayıcı meselesinin bir yönünün aydınlatılacağını ümit
ediyoruz.

ÖRNEKLERDE KULLANILAN KISALTMALAR

- AI : Aziz İstanbul, Yahya Kemal, 1000 Temel Eser,
Millî Eğitim Basımevi, İst. 1969
- BDG : Bir Dinozorun Gezileri, Mîna Urgan, Yapı Kredi
Yayınları, İst.1999
- BL : Beyaz Lâle, Ömer Seyfettin, Rafet Zaimler Kitap
Yayınevi, İst. 1938

- BŞ : Beş Şehir, Ahmet Hamdi Tanpınar, 1000 Temel Eser, İst.1969
- Ç : Çağlayanlar, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 1000 Temel Eser, İst. 1971
- FŞ : *Ali Şir Nevayi – Ferhad ü Şirin (İnceleme – Metin), Gönül, Alpay – Tekin, TDK. Yayınları, Ank. 1994*
- GT : Gülistan Tercümesi, Ali Fehmi Karamanlıoğlu, TDK. Yayınları, Ank. 1989
- HD : Han Duvarları, Faruk Nafiz Çamlıbel, 1000 Temel Eser, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1969.
- HOŞ : Hep O Şarkı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Birim Yayınları, İst. 1980.
- KB : Kutadgu Bilig - Metin, Reşit Rahmeti Arat, TDK. Yayınları, Ank. 1991.
- KD : Kültür Değişmeleri, Mümtaz Turhan, İst.1994
- KE : Kısasü'l Enbiya (Giriş–Metin–Tıpkıbasım), Aysu Ata, TDK. Yayınları, Ank. 1997.
- KGK : Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal, Y.Kemal Enst. Yayınları, İst. 1967.
- Krc.* : *Karacaoğlan*
- LM : *Ali-şir Nevayi – Leyli vü Mecnun, Ülkü Çelik, TDK. Yayınları, Ank. 1996.*
- NC : Necati Cumalı
- OV : Orhan Veli, Bütün Şiirleri, Varlık Yayınları, İst.1963.
- ÖDS : Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü, Metin Yurtbaşı, İst. 1996.
- S : Seçmeler, Cahit Sıtkı Tarancı, 1000 Temel Eser, İst.1971.

- SD : Suzan Duran, "Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Söz ve Ekler", TDAY. Belleten 1956, s.1-100
- SN : Mes'ud b. Ahmed – Süheyl ü Nevbahar (İnceleme – Metin – Sözlük), Cem Dilçin, Ank. 1991.
- T : Türkü
- TG : Türkçenin Grameri, Tahsin Banguoğlu, TDK. Yayınları, Ank. 1995.
- TK : Tahir Kahraman, Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları, TDK. Yayınları, Ank. 1996.
- YS : Yolların Sonu, Hüseyin Nihal Atsız, İrfan Yayınevi, İst. 1997.